

מסמך הדרישות של קהילת יוצאי אתיופיה ממשטרת ישראל

פתיח:

יוצאי אתיופיה סובלים מביטויי גזענות גלויים וסמויים, המאופיינים, בין היתר, באפליה על בסיס סטיגמות וסטריאוטיפים שליליים. ההשפעה של הללו באה לידי ביטוי בהדרתם מהמרחב הציבורי, בהפלייתם בהשכלה ובתעסוקה ואף בגילויי אלימות ישירה כלפיהם ברמה חברתית ואף ממוסדת. (פרופ' עירן הלפרין וד"ר יוליה אלעד-שטרנגר "הגזענות כלפי יוצאי אתיופיה בראי הפסיכולוגיה החברתית")

גם המשטרה לוקה בדעות קדומות ובחוסר היכרות עם הקהילה האתיופית והמאפיינים התרבותיים שלה, דבר שמוביל לשיטור יתר ואף ריבוי מקרים של אלימות משטרתית כלפי הקהילה. במסגרת דוח פלמור עלו טענות אודות ההתנהלות פוגענית של המשטרה הבאה לידי ביטוי בגזענות ממסדית, במדיניות מפלה ומבדילה, ובמציאות הבלתי נסבלת של חשש תמידי של אזרחים ממוצא אתיופי מפני נחת זרועם של שוטרים שייפגשו בהם באקראי. התנהלות זו גרמה וממשיכה לגרום לחוסר אמון מוחלט במערכת אכיפת החוק בכללותה וברשויות הציבוריות בכלל. " (דוח פלמור, בעמ' 23).

במסגרת דו" פלמור התקבלו המלצות רבות הנוגעות למשטרה, רוב המלצות אלו אומצו בהחלטת ממשלה 2254 (אתפ/16) משנת 2017, אולם יישומן בפועל טרם הושלם.

במסגרת מסמך זה, יובאו הדרישות המרכזיות של קהילת יוצאי אתיופיה בישראל ממשטרה הוגנת.

מאבק בפרופיילינג והתנהלות ארגונית:

- על המשטרה להכיר בתופעת הגזענות כלפי יוצאי אתיופיה, בצורך הבהול להתמודד עמה ובמשבר האמון האזרחי שנובע ממנה.
- על המשטרה לפתח תוכנית רחבה למאבק בתופעת הפרופיילינג: החל מהכשרות נרחבות, סיקור ופרסום נתונים רלוונטיים לניטור התופעה, וכלה בענישת שוטרים מפלים.
- על דוברות המשטרה והפיקוד הבכיר להימנע מהצגת יוצאי אתיופיה בתקשורת כעבריינים ואלימים ככלל, וכמפגינים אלימים בפרט.
- מפקדי תחנות משטרה שמרכזות טיפול ביוצאי אתיופיה יקיימו שיח שוטף עם פעילים, נציגים ומשפחות שכולות מהקהילה.
- על המשטרה לאסוף ולהנגיש נתונים שנתיים לגבי פעולות אכיפה, מעצר והעמדה לדין בפילוח על פי אוכלוסיות.

מעצר קטינים ובני נוער:

נוכחות מוגברת של משטרה בשכונות גורמת לנערים ממוצא אתיופי לפחד לשהות במרחב הציבורי, לגלות חשדנות כלפי כוחות שיטור ולהתנהג באופן שמעורר חשד כלפיהם מצד השוטרים. בקשות הזדהות יומיומיות גורמות אף הן לחיכוכים מוגברים עם שוטרים, ובעקבותיהם פתיחה מאסיבית של תיקים פליליים כלפי קטינים שמובילה את הנוער למסלול עברייני ומשפיעה על חייהם גם כבגירים. בנוסף, עולות עדויות רבות על ניהול "רשימות שחורות" בתחנות משטרה ספציפיות המציינות בני נוער "בעייתיים", ללא קשר לקיום תיקים פליליים רשמיים.

לפיכך, דרישות הקהילה ממשטרת ישראל ביחס לקטינים הן:

- יש לאסור באופן מוחלט ניהול רשימות "שחורות" בתחנות המשטרה של "נערים בעייתיים", אשר מעודדות התנכלות כלפי קטינים.
- יש לצמצם למינימום ההכרחי את פעילותם של שוטרים סמויים בקרב בני נוער, פרקטיקה המעודדת חוסר אמון וזרעת חשש ומתיחות רבה בקרב צעירים.
- במהלך חיפוש או מעצר קטינים, על השוטרים לפנות באופן מסביר ומכבד אל הקטינים ומשפחותיהם, ולידע מהם זכויותיהם.
- על המשטרה לדווח להורי קטין על מעצר וחקירה מייד בתחילת המעצר, כנדרש עפ"י חוק.
- במהלך חקירות קטינים על-ידי המשטרה, אין להפעיל לחץ נפשי ויש להפסיק את הפרקטיקה של שימוש באיומים מילוליים ובאיומים בנקיטת אלימות פיזית.
- על המשטרה לקצר ככל האפשר את משך ההליך הפלילי לנוער, על מנת למנוע פגיעה בתהליך הגיוס לצבא ובהמשך חייהם הבוגרים.
- קטינים יוצאי אתיופיה מופנים למאסר (בניגוד לחלופות ענישה אחרות) באופן מופרז – יש להימנע ככל הניתן מהעמדתם לדין יוצאי אתיופיה ויש לחתור להסדרי טיעון מקלים.
- שוטר שמתנהלת כנגדו חקירת מח"ש בשל תלונה מצד בקטין, יורחק מיידית מכל תפקיד הכולל מגע עם אזרחים.

הפגנות ושימוש באמצעי הפעלת כוח:

- על המשטרה להשתמש בכוח מדוד ומתאים בהפגנות, ולשאוף לריסון השימוש בסוסים, אלות ונשק אל-הרג, וככלל להפסיק את השימוש באמצעים לא פרופורציונאליים כדוגמת רימוני הלם וגז.
- שימוש בטייזר יעשה כמוצא אחרון, אין לעשות שימוש בטייזר לאחר איזוק או במהלך חיפוש.
- על המשטרה להגביר את אכיפת נוהל ההזדהות על שוטרים: יש להקפיד על ענידת תגי שם במרחב הציבורי והצהרת שם ומספר אישי בעת בקשת אזרח.
- על המשטרה לאסור ולאכוף את האיסור על שוטרים לאיים על אזרחים באלימות פיזית ובפתיחת תיקים פליליים.
- על המשטרה להימנע לחלוטין מכל צורה של רדיפה או התנכלות כלפי פעילים, מארגני מחאות ומגישי תלונה, ובהן: הטרדות חוזרות ונשנות, עיכובים שלא לצורך במסגרת הפגנות, יצירת קשר טלפוני עם פעילים לתשואל על הפגנות תוך כדי ניסיונות להניא אותם מהשתתפות.

- על המשטרה לאסור ולהגביר את האכיפה כנגד תקיפת עצורים בתחנת המשטרה, במקרים רבים תוך שימוש באלמות פיסית וטייזר כנגד עצור אזור שאינו מתנגד ותוך ניצול אזורים שאינם מצולמים במצלמות האבטחה בתחנה.
- במפגש של יוצאי אתיופיה עם המשטרה, ובמיוחד בעת חיפוש ומעצר יש להנגיש את המתרחש לאדם ולהסבירו את חובותיו וזכויותיו.
- יש לתרגם ולהנגיש את כלל מסמכי המשטרה לאמהרית.

מחיקת רישום פלילי:

לאור ממצאי ועדת פלמור בנוגע לאכיפת היתר ולריבוי התיקים הנפתחים לצעירים מקהילת יוצאי אתיופיה, פירסם בית הנשיא בחודש נובמבר 2018 מתווה הקורא לצעירים ולקטינים בני העדה האתיופית אשר נשפטו בגין עבירות של הפרת הסדר הציבורי ושלא הוטל בגינן מאסר בפועל, להגיש בקשות למחיקת רישום פלילי על אף חשיבותו העקרונית, הרי שבניסוחו הנוכחי אשר תחום לעבירות קלות בלבד, לוקה המתווה בעיוורון מסוים כלפי המתרחש בשטח והוא חסר מספר פעולות, המהותיות למיגור הגזענות כנגד יוצאי אתיופיה.

לפיכך הדרישות הן:

- יישום מלא ומתוקן של מתווה סגירת התיקים מדוח פלמור. כאמור, רבים מהתיקים אשר נפתחו לצעירים בני העדה בגין אירועי אלימות, מקורם בפרופיילינג ובהסלמת אירוע "פשוט" של מפגש שגרתי עם שוטר, בקשה להצגת ת.ז לשוטר, ישיבה על ספסל ציבורי, עישון סיגריה, שתיית אלכוהול ועוד. במקרים אלו אפילו התנגדות למעצר עלולה להיחשב לעבירה של תקיפת שוטר או הפרעה לשוטר במילוי תפקידו. על כן, יש הרחיב את קשת העבירות שבגינן ניתן להגיש בקשה למחיקת רישום פלילי ולכלול גם עבירות קלות של סמים, החזקת נשק לבן, שתיית אלכוהול במקום ציבורי, עבירות אלימות קלות ועבירת תקיפת עובד ציבור.
- החלת יוזמה לחנינות יזומות, באופן מוגש ושקוף. המתווה הנוכחי מטיל את האחריות הבלעדית למחיקת התיקים על הצעירים בני העדה. על הרשויות לפעול באופן יזום להנגשת המידע באשר לחנינות וזאת הן על ידי פרסום ציבורי והן על ידי פנייה במכתב אישי לעומדים בקריטריונים, באמצעות ממשק עם רשויות האכיפה והשפיטה.
- מניעת עינוי דין של פעילים חברתיים. על מחלקת התביעות במשטרה להכריע במהירות בתיקים פליליים נגד מפגינים ופעילים בקהילה, על מנת לקדם וודאות משפטית, למנוע עינוי דין, ולא לייצר אפקט מצנן כלפי פעילים חברתיים.
- מחיקת רישום פלילי של צעירים עם תיקים סגורים. רישום פלילי עלול להשפיע לאורך שנים על יכולתו של האדם להשתלב בעולם התעסוקה ובחברה. במקרים של חקירות במשטרה ללא הגשת כתבי אישום אשר נרשמים במרשם המשטרה נותרים התיקים הללו רשומים ורודפים את נושאייהם, זאת למרות שהפרקליטות סגרה את התיק. על המשטרה לפעול למחיקת הרישום הפלילי במקרים אלו לאלתר.
- יש לשקול בקשות למתן חנינה גם של צעירים שהוטלו עליהם עונשי מאסר. בנוסף, ראוי לבחון את האפשרות לכלול במתווה גם מתן חנינה מלאה או חלקית, קיצור עונשי מאסר או המרתם בעונשים אחרים.

הכשרות:

- ביטול כלל ההכשרות התרבותיות ל"הכרת תרבות וקהילת יוצאי אתיופיה", אשר מעודדות סטריאוטיפים ואינן מקדמות סובלנות אלא רק נראות של כזאת.
- החלת הכשרות כנגד דעות קדומות וגזענות, פרופיילינג וכלים לדה-אסקלציה וצמצום הפעלת כוח, על כלל השוטרים במשטרת ישראל.
- העברת הכשרות משטרתיות מספקות ומותאמות לשוטרי מג"ב.

דין משמעתי כלפי שוטרים:

- יש להחמיר את הדין המשמעתי כלפי עבירות אלימות מצד שוטרים. על המשטרה למסור עדכון למתלונן בנוגע להליכי דין משמעתי כלפי השוטר שלגביו הוגשה התלונה/
- שוטר שהוחלט על העמדתו לדין משמעתי, יורחק ממגע עם אזרחים, וזאת בהתאם להמלצתו של נציב תלונות הציבור על מייצגי המדינה בערכאות.

שיטור קהילתי:

בעוד מערך השיטור הקהילתי אמור להוות כוח אכיפה נגיש המכיר את צורכי הקהילה המקומית מאפייניה ומנהל הדברות כדרך קבע, בפועל השיטור הקהילתי מעודד דווקא שיטור יתר בשכונות יוצאי אתיופיה. בהיעדר הידברות והסברה, ובהיעדר כלים של השוטרים ליצירת גשר לקהילה המקומית, נהפך השיטור הקהילתי למעין זרוע "ריגולית" של תחנת המשטרה, אשר כפופה לחלוטין למדיניות מפקד התחנה.

דרישות הקהילה באשר לשיטור קהילתי הן:

- על המשטרה לייצר תהליכי הדברות קהילתיים מעמיקים. בנוסף, יש לחזק את הקשר עם הרשות המקומית.
- על המשטרה לקיים ביקורות פנימיות תכופות לנקודות השיטור הקהילתי ולשוטרי הסיור בה.